

ԱՎԱՆԴԱՎԵՊԵՐ, ԱՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ԱՎԱՆԴԱԿԱՆ ԶՐՈՒՅՑՆԵՐ

ՓՈՒՉԱԿՅԱՆ ԱՎԱՆԴԱՎԵՊ

Իմ պաղկենքս Առնակու Մառտոյի տան խնտ խաշ-բալոր են իլն։ Մառտոյի տուն կնոնքս կրլնի, նախոն² էլ էտր վախտ տրուչորս տարեկան կրլնի, կորոխկեն էրթա բալորութեն անելու Մառ-տոյի տան կրնրյաւաշին ժողովրդավաժ մարթերից մեյն կասի։— Մո, մարթեր, իկեքս կյտոալավեժ տնենքս։

— Խտ, վտլլա, տնենքս։

Տուտ կրիալկենս Բստեղ, էսր մեր լաճու լեզին կրկտրի Չունրի շուր էտօր տաղ ասած չի իլն։ Աղաւնոնքս-պաղատաւնքս կանի, կասի։— Սս չեմ կոնա առղ ասի,— կրախոնա պլանի տեղ տըող չկա, զսրիս կտլա։

Էաք Մառտոյի տան պառսով (օղորմի ուր խուկլոն), սր խտր լտց կըտիսնա կասի։— Քյա, մարթեր, տյորս բիթունտ էլ ոք բստեղ կարս, մեր աշկի լոսն երս, համա էսր սհաթին, մեր պոսիկ բալոր բիթունիցրտ առավելն ի, ծն մեռ-նեմ, էն իկեր ի մեր տտն խարամն ի խալալն, ուսի-լոս մեռնն՝ էն ուր կրկլովն ի պիլն մեր տուն, տուրս մկա մեյ տող տսելու խոսմար ինսր կլաղաղուղե՞ր։ Չի ուլե, թո շասի։ Թո էթա բաղլեթեր կան կյա, ֆառախլամիշ բլնի Սորա տյուտ կպանա՞ նախոյին կիանի տյուտ։

Նախոն ի՞ մալուլ-մաութ կլեթա կմտնի քոսն պյուլի բաղլեն, կոլաուկի ծառի աակ, բյուն էտանի։ Մեկ էլ կտիսնա, ոք ախալըրի թարաֆեն ծիյալորըմ էկալի, կայնտի վեր ուր կյլիւտն, ծնոն էլ մեյ ոսիկ թառ, ծնն կուտա, թե՛

¹ Պատմեղ Առնարակի շրջանի Հաղս գուղի վերաբնակիչ, խառակոնիսիցի Փանոս Չիւաղյան, 1940 թ. օգոստոսին՝ Հաղս գուղում, իւս Չիւաղենց տունի, եղեռնից մազա-պործ, վերջին շառավիղն էր։

² Խառակոնիսում և ընդհանրապէս Արճակի գավառում ստարածված ավանդույթյան համաձայն աշրդ Չիւաղը (Քու-չաղը) խառակոնիսիցի նախոն (նահապէան) է եղել, որն իր շնորհն ու աշուղի իր անունը երազով ստացել է Արճակի լճի ձիւրերի բաշխող սիրեզնէն մարթուցս։

— Աշող Չիւաղ, առա էսր ճուր, խմի՛ կընա բյու տաղն ասա։

Նախոն թաս կըվիրուցի, մեշու ճուր շում տայ կրիմի։ Սորա, կըտիսնա, որ թասի մեշ մեյ խառ պիպեռ կա։ Ծիյալոր կասի։— Դե, տյու էտը պիպեռն առ, արե խրղրաց էրթանքս Պաղում խաշեր։ (Պաղում խաշերն էլ էտր աեղեն էփեա սատ ի)։ Նախոն ծիյալորու խառ կլեթա կրխասնի Պաղում խաշեր։ Ծիյալոր կասի։— Դե, էտը պի-պեռ բյու պյոմփով պիպուի էսր խաշ-բարի մեշտեղ։

Նախոն գյոմփով պիպեռ կրղանի մեշ խաշ-բարին, կիրիշկա ուր իտեմ՝ ծիյալոր չկա, կիրիշ-կա ուր առնեմ՝ կրոխնա սիվտայ խաշ-բարի մեշտեղ թաժա զարկուկ պիպուի կյլոխ կրպսպրղա։ — Յա՛, էսը ի՞նչ պլան էր, ախոր ես բլնիք Լեմ Ֆըռանդյուլի բաղլեն, ալիսիք եմ Պաղում խաշերաց մոտ...

Բիրղան կրխասկնա, որ գոյու խմելու էրաղ ի տիսն։ Կրլնի, կլեթա, կմտնի Մառտոյի տուն։ Կըտիսնա՝ որ նստուկ մարթեր հալա ուրանց կյա-ռալավեժ շեն տրոծն։ Կըմանի ներս թն չէ, էլ նյա մամթ, նյա պամթ, կըլոքի սան տակ, ծնո կր-ղանի ալրենչին, տաղ կըկանչի։

— Աշրդ Չիւաղ հառաւկոնսա,
Կյովամ պյարի լոսն, կյովամ,
Խուտնի ծիյալոր Առնակ ախսա,
Մեռնեմ պաղվող պյարի լուսուն։
Պաղում խաշեր՝ բյու տուտ խասա,
Մունդր եմ դարկե պյարի լուսուն։

Նախոն ի բրլըրի պես պյարի լուսու կյովըս կանի։ Էսր առնակիցի կրթերոն-կմնան, կասեն։ — Մո՛, պոսիկ քավոր, այու որ ըսրսկնեմ անոշ ծննի սեր ես, համ էլ ըսրսկնեմ տաղ ասել կիտես, էլ ընչի՞ մե կրխալիքի։

Նախոն էլ աաղ ասելով կրսա կանի, թե՛ ըսրսկնա, ըսրսկնա պլան ի իլն։

էտը առճակըցիք կըլնեն ըրթունով կէրթան Պաղում խաշեր, կիւրիշկան, որ աղորթմանց սիւլտայ խաշ-քարի մեկտեղ մեյ խատ թաթա պիպեռ պիպոռով:

Փառք կուտան աստըծուն, ըրրագի էլ կաւեն.— Տյու աղորթմանց աշըղ Ձիշագ ես, որ աշըղ Ձիշագ էլ ի՛նչ նախո, էլ ի՛նչ պստիկ քաւոր, աշըղ Ձիշագ, որ աշըղ Ձիշագ:

Ինչ որ կըղըրուցի, տաղ ասելով ի կըղըրուցի: Դորիս, տաղ ասելով Մառտոյի տան ճոշին կասի.— Քաւոր աղա, ես ըստեղեն գողրի պիտի էրթամ դեխ Մշու Առկթան սրփ Կարապետ: Տյու քյու քաւորակտն պենով ձիկ օխնանք տուր, համ էլ շարխընեռս ծակ են, ձիկ մեյ ջուխա թաթա չարուխ տուր:

էտը մաըթն էլ կասի.— Քե կուրրան քաւոր Ձիշագ, քյանի ուր տյու գուլու խմելուն ես արժանացե, հալրաթ որ սրփ Կարապետ պիտի էրթաս: Մո՛, օխնանք չէ, խոկյիս էլ կուտամ. մեյ ջուխա շարուխ չէ, մեյ եղան կաշի քյե կուրրան, համս այու ձիկ ականշ արա, մեյ խատ կընա ծեր տուն, քյու խոր, քյու մոր ծեռքընեռ պաքի, ինոնց օխնանքընեռն առ, նոր ինգյի քյու մուրաղի ճամրախ ի՛նչ կիտես եփ կըտառնաս ետ: Դե, բալամ, մախ-մեռ որ կա՝ հիսանին ի, առանց մոր ծրծի կաթի, խոր տրված ամագի խալալութեն ուզելու, ավլագ ասածըտ դատու ճամրախ չի էրթալու:

Ձիշագ կասի.— Ձի ֆայմե, քյու պյաըի խրատ երկատարեմ:

Կուկյա տուն, Ձիշագին էլ մեյ քյոր էլ կըլնի, էրկու աշկով կոր, համա շատ իմաստուն ախշիկ կըլնի: Էտը էլ էտ օր էրագի մեկ տիսեր ի, որ Առճակու թարաֆեն ծիլավորըմ՝ ոսկի թաս ծեռ պըռնուկ, էկավ մտավ ուրանց փայախ, ծեռ թաւեց ուրանց բող որթըկան վիգ, ասաց,— Աշըղ Ձիշագի ծի՛, քյու տիւրոշ խրմածից այո՛ւ էլ խմի: —էար թասի միշուն խըմըցուց բող որթըկան:

Քյորն ուր տիսած էրաղ նաղ աըած կյախին, ախպեր առնից կըմանի, կըղքայի խոր-մոր առաճ, տաղ ասելով կըսա կանի, որ ինքն աշըղական դուլու ի խմե: Մեյ կիշեր էլ կըմնա, տաղ կասի, սորա՛ կինի ուր մուրաղի ճամրախ:

էն էրթալն ի, կըքյաշի շում տասը տարի: Արփ Կարապետ (աա ծե էլ մուրաղ) աշըղ Ձիշագին կյրապյառ կիր կալամի էլ շնոխք աված կըլնի: Համ էլ թյությանքի շնոխք, էար տաս տարվան մեկ սաղ աշխարք կան կուկյա: Դոր էլ որ կէրթա՝ անուն կըխանի: Վասալամ, մեկ Անատուլու, մեկ աշըղ Ձիշագ:

Չուր ետ կըտառնա, խերն էլ. մերն էլ ծեր լավ տարած կըլնեն:

Մնացե մենակ կոր քյոր: Բոգ որթիկն էլ տառցեր ի մեյ շըլանված, շտեսնված մարալ եղ: Էտը եգան խետ քյոյլան ծիլանք շեն կառցե ոս թալել: Ձիշագն ի՛ կըմնա ուր տուն. կըփսակվի, կըտառնա ծիծ-պըծի տեր: Համ ոնջորարութեն կանի, համ աշըղութեն: Քյալլան բող եղ տտկ, սրփ Կարապետաց պիրած դավթար ծոց տրած, սագ թեվ թալած, գվիթ-կալամ գոտիկ՝ ըխատաղրանք կան կյալով օր կընցուցի:

Մեյ տիր Ձիշագ՝ ոտպոպիկ, պյախ ծեռ, մեր տըռան առտի մեկ ճուր կանի, մեկ էլ իրեք խասս ենի-չարի կուկյան կըկոյնեն վեր կյլիտուն. էն մեկն կասի.— Օլան ոնջորար սան, բու քյոյլի սան: Ձիշագ ջուլար կուտա.— Աղա, սան գողըու սան:

էն մեկելը կասի.— Աշըղ Ձիշագըն ավի բուլուրսըն:

Ձիշագ կասի.— Աղա բյուլ, մանըմ:

էն իրեքընշին կասի,— Օլան, օ, աշըղա թանաըսըն:

Ձիշագ ջուլար կուտա,— Թան, մանըմ:

Սորա, կտիսնա որ ենի-չարիթեր ուր ասածից պյան շխասկըցան, ծեռով մեր տան տեղ շտնց կուտա, կտսի,— Տյուք կնացեք էնա տուն, նստեք՝ ըոհաթցեք, շում էտը տան տեր ուր պյանից պըռծնի կյա ուր առն: Ենիչարիթեր կուկյան մեր տուն կընստեն: Ձիշագն էլ առախ ճընկ կըպոծնի, կուկյա առն: Ենի-չարիթեր ուր ինոր կըտիսնան՝ կըթերըոնեն, կասեն,— Ա՛յ սվսրհարի, տյու մե ընշի՛ խափիցիր, ասիցիր՝ ես նյա՛ աշըղ Ձիշագի տուն կիտեմ, նյա՛ էլ ինոր կիտեմ:

Ձիշագ կըծըծղու, կասի,— Այ աղաներս, ես մեկուտ ասիցի՛ բյուլ մանըմ, յանի թե, կիտցի՛ ես եմ: Մեկելիտ էլ ասիցի.— Թան, մանըմ, յանի թե, ճանշըցի՛ ես եմ: Համա որ տյուք ծեր լեղուն թամամ չեք կիտե, սուլն իմ չի:

Ձիշագի կնիկն ի, կըլնի խաց կըպիւրի կըտնի առաճներ, կուտեն, կըպըռծընեն, նոր էտը ենի-չարիթեր կասեն:

—Աշըղ Ձիշագ, կիտե՛ս, մենք որ կանք, բոշ-մոշ ենի-չարիթեր չենք, մենք Սուլթանի նոքյարնեռն ենք: Սուլթանի հըմենից շատ թանգ-վաղիղ հարեմ, մեյ լաճ տղա ի պիրե, Սուլթան կամիցեր ի որ էար ճիժն ըլնի ուր թաքին ժառանք, համա հաընմին շարոց ի տիպե, ծըծերաց մեկ կաթ չկա: Ծիժն էլ ուրիշի ծրծի պըտուկ չի պըռնե, կիշեր-ցերեկ կըվընգլըստա: Համմին ասիր են՝ քյի Անատուլյի մեկ մեյ խաա

աշրդ դա, անուն Ձիշագ, որ տյու էտը աշըղի տազ կանչել լսես, բյու սիրտ ըսկուն կըմոմոա, ըսկուն տիժարլամիշ կըլնես-լաց կուլաս, որ ծըծերացտ ախպրի պես կաթ կըփրխփխաւ Սուլթանն էլ մե սմըր ի արե, Լիսնը բյե տանենք Սաամըու:

Սուլթան մե սը ի տվե, որ անկընանք, մեր վիւ կզանի:

Ձիշագ կասի.—Սուլթանի ամրը անկընցնելու ըսկի իրաւունք չկաւ Լըլնի վեր, ուր զավթար կըտնի ուր ծոց, զվիթ-կալամ կզանի ուր դոտիկ, ոսոյ կըթալի թե, ըսոյ եղ կիսեծնի, կիսեն ճամբախ:

Լիւկից որ կըլնեն սյուս, Ձիշագ իտոնց Աս-հակու Ասպարածին շանց կուտա, կասի.—ես որ զատու ճամբախ կըթամ, առան-առան պիտի մանեմ էնը վանք: Իմ աղոթքն անեմ, նոր էրթամ իմ կնալիք ճամբախ Մըկա աշուք ծերիկած ճամ-խով կընոցեր գելս Սաամըու, ես կուկյամ ծե կըխոսնեմ: Համա ոյան ի, սը ծե չիասա, տյուր Լաամըուլ մոտ իմ ճամիսն պախեր, որ ըսկուն ըլնի շորսոս էլ խընդրաց կայենեք Սուլթանի տուան տուան: Խտ.—Կուսեն՝ խա՛, վալա՛ի, խա՛:

Ենի-շարիյթեր ուրանց էկած Դամխով կըթան գելս Սաամըու, Ձիշագն էլ կըթաւ գելս Առնակու Ըսշ կյետ կընցրնի, Առնակու խոտընքն ոստուկ շարախ կըշինեն, իստ որ Ձիշագին կըախանան, կիտաշինած շարիւրներ կըպսնեն ծեռըներ, խա-զալով կուկյան՝ առան կըպոնեն տաճկերեն տաղ առկով խանկուկ կառեն:

Աշըղ Ձիշագ՝ ինմիշ ըսյի, միշ ըսյի, միշ ըսյի, Բիր ալլահ՝ զըր, բիր օզի, բիր օզի, բիր օզի. Ս. բիմա զըր, բիր ըտունի վար, կըրփս զոզի, կըրփս զոզի, կըրփս զոզի...

Ձիշագ չի կանա կտը խանկուկ խանի Աշը-զական տղաթով էլ օրենք չկա, որ թողնի ընցընի Լուտ-փուս եզան կյուի կըշըռնի ետ:

Կըխասնի աուն, բյուրոշ կասի.—Ճամբախս ոստըրով չի Առնակու խուաղներ խանկուկըմ ոստըրին՝ չկուցա խանել: Քյուր կասի.—Մկո խա-նկուկ բյու միտն՝ ի:

Ձիշագ խայերեն կասի.

Աշըղ Ձիշագ իսեծ ըսյին.

Մեկ տապածն ի, մեկ ինքն.

էն վիրն ի՝ մեկ բիթ կա, բառսուն աչկ:

Քյուր կասի.—Ասպած բյու աուն աղու շանի. Լար ի՛նչ զոռ ոյան ի, որ շես կառցե խանել: Էար շարուխն ի, մեկ բիթ, բառսուն աչկ:

Ձիշագ կըծըծա, կասի.—Կիսն՝ս, շարիւր-ներն էլ ձեռըներ ոյունի ին: Ծո՛, ես իտոնց

շարագա խելքին մեռնեմ, իառնք ձիկ շըշկըռցու-ցըր են:—Կասի.—Մկա էլ արեւմտոց ի. շուր ես իասենեմ ճոշ կյետ. ինոնք էլ կնացած կըլնեն ուլանց անելու էլախա մնամ վաղն էրթամ. կայ-էնեմ էնտեղ. շում էտը խուտըղներ կյան, ինոնց չույարենը տամ, նոր էրթամ Ասպարածին, սորա՝ գելս Սաամըու:

Մեկ էլ օր կըթա՝ էտը խուտըղներաց չույար-ներ կուտա. կըթա գելս Ասպարածին: Ասպա-րածնա տյարի տակ էրկու խաա պստիկ որթկարած կըլնեն: Իսոնք էլ մե-մեկ խայերեն խանկուկ կասեն: Մեյն կասի՝

էն ի՛նչ ի, էն ի՛նչ. սերսուփ աախտըկի. անջընջում ներկի

կյունն էլ, կըրվածքն էլ:

էն մեկն էլ կասի.

էն վո՛վ ի, էն վո՛վ. ուսկոռ տախաըկի.

նըղշուն սընղըկի.

մեշ նստուկ ծվան:

Ձիշագ կասի.—Ըրծեր, ճամիցս անկըն-քիր եմ, իկեր մեյն ասեմ, մեյ թո մնա, իմ խուկյու աարտըն ըլնի, իմ կնացած տեղից տառնամ, ծե թանղ աղիյա տամ:

Ըրծեր կասեն.—Աղեկ, մեյն առա, մեյ թո մնա վեր բյու խուկյուն ոյարտը. մենք բյե կը-ճանշընանք:

Ձիշագ կասի.—Սերսուփ տախաալ որ կա, էար իմ կալիմ կողով զավթարն ի, որ ես սըփ կարապսուց եմ պիրե: Անջընջում ներկ որ կա՝ էար իմ չիամըռղ, խաա բոյա թանարյն ի: Կըր-վածքներն էլ՝ իմ կըրած տաղերն են:

Որթկարածներ կասեն.—Ձի, իրրոփուկեր, չը-կառցար խանել:

Ձիշագ, մալուլ-մոռիթ ետ կըաառնա տուն: Քյուր կիմնա ինչ ի իս, կասի.—Սս Առնա-կու նաղս եթըմներաց պատընքներ կարեմ, մոռ կուճոփ ըլնեն, որ էս էլ էրկու տիր ի բյե բյու զատու Ըսմից ես կըտառցուցեն:

Ձիշագ կասի.—Աման, բյուրիկ, բյու բախան եմ ինզյի, էտը արթար ճմերաց մի՛ տնիծե, ինոնց սուշն ի՛նչ ի, իմ ֆայմն ի մթնե: Ասպած վեր՝ ոյարին տնի:

Վառալամ, էլմ էլ բյուր խանկուկներ կիսառ-ցուցի, էլմ էլ Ձիշագ կըսա կանի, բյուր կասի.—Ախպերըս, աղորթ որ էս էրկու օր աշու բյուռաֆայ-միլ ես Ընշի աշու շէս՝ կիտե. սերսուփ աախաալ որ կա՝ էտը հիսանի ճակաան ի. հիսանի ճայտի վրեն մազ չի պուսե: Անջընջում ներկ որ կա՝ հիսանի ճայաի կյիլն ի ճայաի կյիլ չընջըվե:

Հիսանի ճայտի կըրրի ո՛չ սեւ-կաւմիր կըճոկվի, ոչ էլ կըրվածք կըկաւրթացվի էսը մեկ, մկաւ մեկն էլ ասեմ՝ ուսկըոն տախտակ, նղշուն սնդուկ որ կան, իտոնք կըրըրի կոտն են. մեշու նստուկ ծվանն էլ՝ կըրըրեն ի Կըրըրեն խո ծաք չի՝ խանն, ծո՛ւ կտծի:

էտը օրն էլ ըտըսկնա կմթնի Մեկել օր կըլնի վեր՝ քյուլթըթին թաթաղան կաց պյարեվ կանի, կէթաւ Բյուր իտիվանց կկանչի,—Քյա տղսւ՛, մեյ պյան ինդյով միտըս. ասածու սիրուն, չըլնի շորաչկուլթեն անես, տաղ ասելու կյախ՝ աչկով-լնքյով շանն՝ս: Զաթի էտը ճոշ շնեւաց կըճեյթերն էլ ըստեոճ կովու կայդա մեյ պյան են, մեյ ուցեղենի խոտ որ աոնեն, պընշներ յոթ դյազ կըլնցուցեն: Ինոնց իրիսներ չիւրիշկա՛ս:

Դե, Զիշադ ուր քյուրոշ խարըից ըսկի տյուս չէր ըլնի:

Կըլնի-կէթա Սսպարածնա տյարի մոտի որթկարածներաց ջույարներ կուտա, կէթա կը-մըտնի վանք՝ ուր աղոթք կանի, կինի ճամբախ, համա ենի-շարիյթերաց էլ չի տիսնա: Մեն-մենակ կխասնի Ստամբուլ: Խաոց-փոոց կտնի, կիմնա որ իտոնք հալտ տեղ շեն խասի: Տյու մի ասե, ինքն իրեք օր էլ շոա ի տեղ խասի:

Իրեք օր կընստի Ստամբուլա քաղքի առան վրեն, շուր ենի-շարիյթեր կուկյան:

Իտոնք Զիշադին կըտանեն հարեմ խանասի բաշու մոտ, էտը էլ կանի դեխ էն հարեմի հոգեն. ըստեղ ըրիդան քյուրոշ խրաա կինի ուր միտ: (Ինքն էլ աղոթմանց մե քիշ շոռաչկ կըլնի): Ուրան-ուրան կասի.—Ախպեր, ջըհել կնիկ տիս-նալ, աչկով-լնքյով շանել, իմ սանյաթ չի, հմենից աղեյն էն կըլնի, որ ես էտը հաւեմի իրես չըախս-նամ:

Ճոշ վաղիրն էլ էնտեղ կըլնի, Զիշադ կասի.—Սեղնից ոուջա կանեմ, ես նսանեմ տյուս՝ իմ սազ դանեմ, իմ տաղն ասեմ, թո թաքուհին ուր հոգից լսի:

Ճոշ վաղիր կասի.—Ձէ, պիտի մտնես ներս:

Զիշադ կասի.—Դե որ ըաւսկընայ ի, իմ տշկեր կապեք, նոր ձիկ տարեք թաքուհու հոգեն:—Ճոշ վաղիր խայու ղուշման կըլնի, չի թողն Զիշադին ուր ուղածի պես տնի: Զիշադն էլ ուր իրես կտնի դեխ այուս, իանվ-իանվ կէթա, շեմք կընցնի, կըշոքի տրոան իտեվ, ուր սաղ կըղանի, ուր տաղ կըկանչի:

Հաւեմի սիրա կըպըլի, ընքյուր-ընքյուր կու-լա, ծրծերացն էլ կաթ ախպրի պես կթալի, դոշ-մոշ կըթըռճըվի:

Ակընջկըլա կըաանեն Սուլթանին, թե.—

Անատուլյա խայ աշըղն էկավ, մեյ սհաթ սազ զարկեց, տաղ կանչեց, քյու խանըմու ծրծեր եռա-ցին: Գյոխան,—կասեն,—Թաքի ժառանք ըրիսկ-լըխկալեն կըծըծի:

Սուլթանն ի՛ Զիշադին կանչել կուտա ուր տոաճ, քիսեմ ոսկի պիւրել կուտա՝ ուր տա պաշխիշ, էն յանեն ճոշ վազիր կյլոխ կուտա Սուլթանին, կասի.—Փաթիշտհն ապրած կենա, էսա պյավուր տշըգի մեկ արածն տսիցին, մեկըն թողին: Ախրր էսը անօրեն նյա՛ քյու թաքուհու, նյա՛ էլ քյու Թադի ժառանգյի առաճ՝ ուր իրես չքսեց կյետին:

Սուլթան ոսկու քիսեն կըտնի վեը թադթին, Զիշադին կասի.—Աշըղ, տյու ըսկուն ճոշ սուշ ես աւե, որ ես մկա քյու վիղ դտնելու տմըր պիտի տի, համա խաթըր կանեմ քյու արած աղեկու-թնին, քյու կյլոխ կըպաշխեմ: Կընա, կասի, իմ թաքի ժառանգյի արիվու սաղաղեն ապրի:

Զիշադն ի, կըշոքի Սուլթանի առաճ, կասի.—Փաթիշտհն տպրած կենա, ես ինչկանդտը տստծու իրիսանց ինդյուկ մարթ պիտի ըլնի, որ պաց աչկով կայնի իմ փաթիշտհն օղլուշաղի առաճ. իտոր խամար էլ ոուջա աւիցի քյի իմ աչկեր կապեք, նոր ձիկ մտուցեք թաքուհու հոգեն: Զկա-ալիցին: Ես էլ խառած հոգի տըոան-չըխասած, իտեվս արիցի դեխ հոգեն, յավաշ-յավաշ տոտ-ճացա, շեմքն ընցա, շոքիցի կյետին: Իմ իտեվ դեխ թաքուհին՝ ուր ինի վեը իմ իրիսին, իմ խել-քով էտը ճոշ կարահաթ արած կըլնի:

Սուլթան կասի.—Վալլահի, էսը հպտտակ չէ թե մենտկ պաշխիշի, խալաթի էլ արժտնի ի: Տարեք, կասի, իմ խալվներաց մառան, իմ խեր-վան պտնցուցած լահոոի շտլ տվեք խտլաթ, էսօր էլ շում իրիկուն նտղտրով-դուտնով մեշ Ըստամ-բուլա քաղքին կան տվեք:

Ճոշ վաղիրն էլ ավել կըրտխընտ: Հեվարին կուկյա Սուլթանին կյլոխ կուտա, կասի.—Փաթի-շտհն ապրած կենա, քյու ամրով ես էտը էրմանի աշըղին խալաթիցի, նաղաւրով-դուտնով ենի-շարի թարուրով օըոխկիցի մեշ քաղքիին կտն տալու: Ստամբուլտ միշու եթմիշ-իքի-փուշուխ ասլի միլաթ տյուս են իկե փաթիշտհն փաթքի արմա-նացածին կյլոխ կուտտն, համա էտը անօրեն շուն, առանցի քյու ամրան, քյու տված խտլաթ ուր կյլոուց իճուց տտկ, կապեց վեը ուր պոտտին: Թե որ ձիկ չէս խավաա, ուրիշներաց խաոցու:

Սուլթան կփըոփոոտվի, կասի.—Դե, ուր ըտս-կընա պյան ի արե, շոտ ջալադ կանչի, ես ինոր վիղ դտնել տամ:

Զիշադին կըպիրեն, կըշոքըցուցեն ջալադի առաճ: Զիշադն ե, կյլոխ կուտա Սուլթանին,

կասի.—Փաթիլա՛ն ապրած կենա, ախրը ևս չեմ կրտե, իմ ի՛նչ սուղի յան կարա՛նաթի խամար ի՛նչ որ իմ վիզ պանել կուտաս:

Սուլթանն էլ կասի՝ ըսըսկնա-ըսըսկնա այլան կա, շուր իմ ամբը լիկլեր բյու ծեռ թե իմ տված խալաթ՝ տյու ինչրիս պանցուցես, էտը խալաթ պիտի մընեք վեր բյու կյլխուն: Համա, այու ջաղա-մաթի տուա: իմ թարափորական պատվին էլ, օրեն-րին էլ ուշունց ևս տվե իմ ամրած խալաթ՝ տյու լյու կյլխուց ի՛նչու, ևս, կապիր ևս վեր բյու ամսթին:

Զիշազ լեզուն կրկնի Սորա կասի.—Փաթիլա՛ն ապրած կենա, բյու տված խալաթ ձիկ խամար սրբիսթենի տես այլան ի՛նչ կապիրին վեր իմ կյրլ-խուն, Ստամբուլ՝ հոշ-պատիկ, բիթուն կրախունին, մենակ ևս չի տեսնել: Կյլխուցս վիբիցի տակ, էտպիցի վեր ստաիս Փաթիլա՛ն իմաստուն ի՛նչ կրտի որ հիտունի իտկին սըտաի սայն ի, ևս փա-թիլա՛ն արված խալաթ վեր իմ խուկյուն եմ կապել:

Սուլթան կասի.—Մա՛ վալ, ևս էտը այլան չեմ ֆայմել: Կրնա, կասի, էսօրից պեն, վով վեր լ լե փոստը տա, ևս ինսը վիզ կպանեմ:—Կուտենա հոշ վապիրին կասի.—Նոս, ֆարման կյրի, որ բոտուց պեն Անատուլու աշրջ Զիշազի յոթ սրտա թարափորական խաղից պատմ մենա:

Էտը թարափորին էլ Կիլիկի թարափի խալե-րաց իրափունը չի իլե ժամ շինելու: Զիշազ ուրախ-սորան միտը կանի՝—Ասենք թե իմ յոթ սրտա թարափորական խաղից պատմ մենա, Սուլթանի խաղիցի ի՛նչ պիտի պոսիս, խալուց առկին ի՛նչ շախ պիտի ըլնի ևս էլ էրկու տիր լեզու թափիցի, իմ կյլխու նաջիսի տրկից պատիցի, արե մեյ տիր էլ լեզու թափեմ, բալրի իմ սուփ խալաթին մեյ խաա շախ պիտեմ: Ըսըսկնա կրմեպի, ուր իրեա կրբյաի կլեաին՝—Փաթիլա՛ն ապրած կենա, կասի, մեր տվեալունի մեյ կյրված կա, որ մեր ֆրիստուս թամբելի ի տրե բյի՝ թարափու հարկ թարափուն տվեր, տատրծու հարկ՝ տատրծուն տվեր: Ըսկուն որ իմ փաթիլա՛ն թա ձիկ չպոթի մեր ֆրիստուսի էտը մեյ խաաուր մասնամ, իմ յոթ թաաան թաաներ տատրծուցեմ իմ թարափու խաղին զարարբյար: Թե որ փաթիլա՛ն կապի ձիկ հանաջին ապկուլին տնի, թա տմբը տա ևս յոթ տեղով Հիսուս-Քրիս-տոսի անվան ապրիստուն շինել տամ: Ըսկուն որ թարափորական խաղիցի մեյ փարա չի պակ-սկու: Խալ տակ՝ ուր ժամ ուր փարով կրիշին:

Սուլթան շոտրմ ըսըսկնա ամբը կյրել կու-տու: Հոշ վաղիրին էլ կասի.—Էն բյսա ոսկին էլ տու, թա աշրջ Զիշազն ուր պյարի ճամբարին կրթա:

Զիշազն ի՛նչ ծանղըր բյսեն տրուկ ծոց, բոզ եզ խեծուկ, սազ թալած թեվ: Ստամբուլ իլերի սյուս, ուր ճամխեն կերթա: Մեյ խալիվոր դավ-ուեշի ոտստ կուկյա: Մեյ-մեկու պյարեվ կուտան, պյարեվ կառնեն, կրխանի էտա բյսեն, կասի.—Պավոշ բաբա, արե էտը թարափորական փարեբյ խալալ կիսենք: Կեսըն տյու տար պաշխի մու-ւուլման աղբյրաներաց, կեսըն ևս տանեմ պաշ-խեմ բյրիստուսապաշա աղբյրուներաց: Կոյրու առա, հյալս պյան կըլնի: Իավոշ կասի.—Խա վալա՛ն, հախ պյան կըլնի: Համա որ բյսի պենի թարափորական մոյր կըպանան, կրտիսնան մեկուն փախր փարա ի՛նչ: Հոշ վապիր ախըր-ախըր մեյ մունութեն արիր էր: Բյսեն փոխիր էր:

Զիշազն էլ Սուլթանի ամբը ծոց տրած, կերթա, չեմ կյիսե որ թարափներ կան կուկյա, վեց տեղ ժամ շինել կուտա: Ժամեր օխենել կուտու (օխեած մեա ուր անուն): Վեր-վեր կուկյա երխանի մեյ կեկ: Ո՛ր ժամաան տյարի մուր բոզ եզ կիսի կյետին: Զիշազ կասի.—Էտը պյան առածուց նշանակ էր, կասի, որ մեր կյեղի ժամ-աան տեկ ըսը տյար պիտի ըլնի, համ էլ ևս էլ մեր կյեղից տյուս չերթամ:

Կրմեա մեյ կյեղին, ծեռնամուրի կրլնի մեր ժամ շինելուն: Ժամու շինել կրբյաշի իրեր յարի: Ո՛ր խաա էլ կըռապաշաական բար կրկրնղնի, կրպիրի կանի ժամտուն շեմք: Ժամ կրշինի, կրպրծնի, յոթրն վաթապետ, յոթըն ժամու աներան, տիրացու, սարկավար, կրպիրի մեր ժամ կօծեն՝ անուն կրանեն սուփ Թեաթուրուս:

Զիշազ էտը խուկյեվոր իսկերաց կասի.—Էսա կրուպաշաական բարն էլ օծեք, թա սրբիանա, որ ժամ ըլնող-մանողներ՝ վեր էտը բալրին սո չր-կոխեն, վրավու կյրեր փոզմիշ շանեն: Խուկյեվոր իսկերն էլ մեյ փուտ մեռուն կրթափեն վեր շիման բարին, կըսրփացեն, իսկան էլ սուփ Թեաթուրուս ժամու շեմք կոխողի վրեն անեծք կըսեն, ըսկուն որ մեր ժամու շիման վրեն սո արող չէլավ շում իտին օր:

Ժամու ոձելու պատարարի քաթին Զիշազ կասի.—Զի մեաք մեյ պյան, մրկա տյուր իմ աշկեր կապեր, ձի պանցրացուցեր ժամաան տանիս, տյուր բիթունրա էլ ի՛նչը ցած, թարան-ջեն էլ բաշեր պեն, ևս որ յան կերթամ, ինչ կանեմ, կիսեմ, կըկայենեմ, նյա ծեն տվեր, նյա էլ վախիցեր: Իմ արժալ հալա չի խաա: Զիկ ծանղըր ցավով մախ էլ չկա, մենաք թե կուկեմ իմ կյեկեղմերն տեղն իմնամ:

Էտը յոթ տեղից էկած վարթապրտներ, բյա-խաներ, Զիշազի աշկեր կըկապեն, կրխանեն

ժամու տանիս, թարանջեն կառնեն տակ, ուրանք կըթողնեն կուկյան կըմտնեն ժամ՝ ուրանց պատարաք, կանեն: Կըպըռոճընեն կըլնեն տյուս՝ կըտիս-նան որ ինչ, Չիշագն ինգեր ի պապի տակ, սաղ-սալամաթ, ըսկի մեյ տեղ էլ շի ցավցե: Անորա կասի.—Տյուք բիթունըտ էլ ծեր պյարի աշկով տիսաք, թե ես որանդն եմ ինգյե. մեռնելուցըս ձիկ ըստեղ կըխորեք: Ես իմ մախու օր չեմ կիտե, համա մախվանըս օրվան նշանն ասեմ՝ տյուս պիտի անձրեմ ընի, իմ խավըններ թաց՝ տրոնեն մտնեմ ներս, իմ կընիկ իմ տայ սեմ փոստ տընի, ես էտը օր կըմեռնեմ:

Կընցընի չեմ կիտե քյանի ասարի: Օրըմ Չիշագ ենացած կըլնի մձո տըռան առա ճըրելու: Անձրե կըպըռնի: Չիշագ աղեկըմ կըթըռճըվի, կուկյա ետ, կնիկ մոոցած կըլնի ինոր ասածներ, թոնրտն ալտն վրավու սեմ փոսա կըքյաշի սան տակ, իրկան կասի.— Նրստի, տյու նստի, ես քյու թաթ-չարոխ խանեմ: Չիշագ կիրիշկա կընգյան իրես, ծեն շի տա: Կընգյան միա կինի էար պյան, շոտըմ փոստ կըվիրուցի, կանթուլի տրոան իտեմ:

Չիշագ կասի.— էլ բոշ ի Կաաարվելիքն կա-աարվտվ: Կընա, կասի, ճիծ-պիծ ժողվի պե աուն, ես իմ օխնանքըս ասմ, քյանի խոկյիս պենիցըս շի թրոե այուս:

Կընիկ լալով, հավար կանչելով կըվաղի տյուս: Չուր եա կուկյտ՝ կտիսընա, որ խոկյին տված ի իլե:

Ինքըն ամրախտի ի իլե, համա քյախանա-յական թտղում են ավե:

Յոթ կյեղի քյախանա են ժողվըռարվե, յոթն օր ժամ-պատարաք են արե:

Թաղիր են սուփ-Թեվաթուրոսու պատի տակ, համան էնանդ, որանդ որ ժամու ասանսից ինգյեր էր: Ինոր կյեռեղման մուրաղատուր էր: Չուր մեր քտղթ, կյեգրայթերաց աողցրվորներ կուկյին վեր ինոր կյեռեղմընին, ուրանց ծեռքեր կըվանին, կըմտնին մեր սուփ Թեաթուրոս, ուրանց աղոթք կանին, այողեր կտրուկ եա կրաառնին:

Առճակու Պագում խաչերաց պիպոռուկ քարն էլ (մեռնեմ ուր սուփ ղոլաց) ուր տեղ կայնուկ էր: Աութ-աղոթթ չեմ կիտե, կառեն ծովն իկեր ի աւեր ի:

ԱՋՆԱՎՈՒՐԻ ԳՆՐԵՁՄԱՆ

Արճակ-Վան ճանապարհին էր գտնվում «Աղնավուրի կերեզմանը», որը ճանապարհից Կուրս ընկած, մի քանի մետր լայնությամբ ու մի արտարոյ երկտրությամբ ոչ մեծ քարերի կուտու-կում էր:

Աղնավուրի գերեզմանի մոտով անցնողները մի-մի բռաշափ քար էին վերցնում ու շարտում դեպի հիշյալ «կերեզմանը»՝ «չվերկենաս» մըմն-շալով:

Իրենից առանձնակի ոչինչ չներկայացնող այս քարակույտը, սակայն, ուներ իր պատմու-թյունը:

Աստանտն այն գլխից միշտ էլ աստծուն հա-կառակ էր գործում: Այն օրը, երբ Աստված Ադա-մին ստեղծեց ու գրեց գրախափ մեջ, սատանան էլ անասելի ուժի անը Աղնավուրին աշխարհ բերեց, հետն էլ պատվեր տվեց, թե.—Հտկառուկ Լուր Աստծուն ու իր ստեղծած, իր պատկերը կրող Ագամին: Ագամը, որ Աստծու բարկությամբ մտել էր երկիրը ու փուշ-տատասկից մաքրում էր, մինչև իրիկուն շարշարվում, երկիրը մշակում էր, երեկոյան՝ Աղնավուրը ոաքի մի հարվածով նրա արածը քանգում էր: Վերջը Ագամը գնաց Աստծու մոտ՝ գանգատու Աստված իր հրեշտակին ռաղարկեց երկիր: Հրեշտակն եկավ, Աղնավուրին զցեց գետին, Ագամին էլ ասաց.—Թաղիր սրսն այնպես ամուր, որ էլ տեղից վեր չկենա:

Աղնավուրն էլ այնքան շատ էր երկար, որ Ադամը թաղել չէր կարող: Աստծու հրեշտակը ասաց.—Այա՛մ, ծնկներից կարիր, գիր կոպքին:—Ագամն այդպես էլ արեց: Բայց լրիվ չկարողացավ թաղել: Պաավեր թողեց, որ իր զավակները՝ ամեն մեկը մի-մի քար շարտեն Աղնավուրի վրա, որ նա իր տեղից այլևս երբեք-երբեք վեր չկենա:

ՃԺՆՐԱՑ ՄԱԽՆ ԻՆՁԻ Ի ՓԱՅԴԱ ԻԼԵ՝

Ավալ վախտներ ճժերաց մախ շի իլե: Ասա-ծու խրամանքով, խալիվորքեր էնան պառվըքեր ուրանց մախու կյախ իմցիր են, իկեր են, ճժերաց մոտեն դատ, մեյ խուլվաթ անդ թոփ են էր ըլնելի: Կյապըն խրիշտակ էկիր էր խոկյիններ առնես էր, տանես էր տաս էր աստրծուն: Ասպածն էլ՝ խա-տով-խամրոով էտա խոկյիններ օրոխկես էր որըն որ տրթար էր՝ արքավութեն, որըն որ մեղավոր էր, օրոխկես էր տժոխք:

Մեյ խալիվոր մարթըմ իմցիր էր թե պիափ մեռնի, ուր բեղ-մուրուս թամուղ թըրաշիր էր, ուր խալվքեր փոխիր էր, ճժավարի խալավ խակիր էր, ճաներն առիր էր, կընացիր էր ճժերաց մե, մանր՝ ճան էր խաղալի:

¹ Պատմեց Արտաշատի շրջանի Դալար գյուղի վերադնա-կիլ, Վանի նահանգի Պողանց գյուղի բնակչուհի Առաուն Միրզոյանը, 62 տարեկան հասակում, 1970 թ. փետրվարին: Բարրաոր՝ Պողանցի և Արտաշատի խոսվածքների խառնուրդ է:

Կլայտընդ խորհրտակ իկլայ ի խալիվորքերաց
պատվորքերաց խոկլիներ պմեն աոիբ ի, համա
հետար ի արի, տիսիլ ի, որ մեյ խոկլի պակաս
իւ էկիբ ի հմերաց մեյ ման ի էկի, համա, չի
կրքից հոկ-կեյ, թե որն էր հիծ, որն էր խալիվոր.
ես ի տառե տասրծուն ասեր ի.—Մեյ խալիվոր
փախիբ ի, մտիբ ի հմերաց ջյարգյան, շեմնայի.
դպրու իտար խամար էյ մեյ խոկլի հետարիցրու
պակաս իմ պերի:

Աստղածն ասեր ի—Գորուց դեն հիծ-խալիվոր
մի խաղու, տու բյու հետար թամամ արա:

Էստ խալիվորի ապով էյ, Կլայտընդ խորհրտակ,
էյ՝ հիծ-խալիվոր, էյ՝ ահեյ-ջեյ, չի խաղուցե,
ինչ ոստա կլա, խոկլիներ տոնել ի, որ ուր հետար
թամամ ասի:

ԱՆՃԻՇԱՏԱԿ ՊԱՌԱՎԱՐՆ ԲԵՂԼԱՎԱՆ ՈՂՈՐՈՐԴ

Նրխատար պարաներին, ապիկներին յոպաց-
նում և նրանց մայերն էին սանրում տարեց կա-
նայր, կիկ մայր խալիվում էր, սանրուր մրմնջում
էր տառերի տառերից մնացած մի օրհնաթյուն,
հաստատուղե համապիւծ, որ սինչե այդ ոպարմին
չտան, մայերը չեն «խաղիվի»:

Ահա այն.—հապար, խալար օպարմի բլե, ան-
հիշատակ պատալի Բյար բյարիցիբ, ապիւ մաղի-
բիբ, պապիկ սանով՝ իրեր տիբ նրուսաղեմ կնա-
ցիբ: Աստծուց չուղիցիբ բյու առքյալաթեն, ոպի-
ցիբ աշխարհի՝ խաղուի ծամերաց, խաղուի
կամերաց խաղուիթեն: հապար տիբ՝ խալար
օպարմի բլե, ապարտ, անտեր, անհիշատակ պա-
տալ:

Թեյ էին կեկում, կամբ խաղնված, խալված
էր լինում, նույն՝ անհիշատակ պատալի հպուն
օպարմի էին տալիս, մինչե կամբ «խաղիվի»:

ԻՄՍԱ ԱՆՉԱՐԻ ԱՍՏԻՍԻՆ ԱՊԱՎԻՆԵԼԸ

Դյուլի անխիզ իշխանը սովորություն ուներ
իր հպատակներին չիրականացույ առաջադրանք-
ներ տալ և բանի որ հպատակը չէր կատարում իր
առաջադրանքը «պարտապանց» հպատակին պր-
խաղել էր տալիս:

Որ անպամ նա կանչում է տառապարծին
ու պատվիրում, որ այդ պիշեր այնքան աախաակ
պոցի, որ տառ ոպարեա թարմ թեփ տոսցի:

—Աստվա շուս,—ասի էր իշխանը,—իմ
ուպատակներին ոպարիկիս ևմ թեփ բեռնելու:

Հուսահատված տառապարծիբ յուս նստած՝
իր մատուցած մահն է պում. կինը անկողինը
բաց է անում և պառկելով, ամուսնուն հորդորում

է ինքը ևս պառկի: Այդ հորդորը թառառից բրդե-
րեն չափածո էր.

—Լո. սար, սարքմ, ուստա նաղար.

նվեմ՝ խո կլա, որա ողա:

Ֆառախ նա կլա հարե սրա,

հողե եկա. խոյե դարդե հաղար:

Թարգմանությունը հետեյալն է՝

Այ. գլխիս գլուխ վարպետ նաղար.

Բո աղոթքն արա, արի բնի:

Հոգս մի սնի, մինչե առավոտ

Աստվածը մեկ է՝ իր դարպասները՝ հաղար:

Հուսահեմին իշխանի ծառաները արադ-արադ
ձեծում են առադապարծի դուրս: Մարդ ու կին
բացում են դուռը՝ այն հաստատ համոզմունքով.
Բե եկել են իշխանի ուղարկած դատավճիոր պո-
ծի զնելու: Սակայն իշխանի ծառաները եկել էին
առադադարծին ապարանք տանելու, որ բիշ
սուսց հանկարծամա՝ եղած իշխանի չափսը
վերցնի՝ պապիւ շինելու համար:

«Յա՛, ուստա նաղարի առաջած, բլե ևմ
սպառնանք.—Որտաղին մրմնջում էին անկանե-
լի պրության մատնված մարդիկ:

ՅՈՐՆԵՆ ԽԱՅ ՊԱՂԱ ՉԱՐՈՎ ԹՈՓԱԼ ՎԱՐԹԱՊԵՏ

Նրուսաղեմա մեյ յաթմիշ իրի փուլախ
(յոթանասուներկու կեո) միլաթից խալուպեաներ,
վարթապարաներ կրծոպիտավեն՝ պապս-չաղապի
օրենք կրանեն. ինչ ուտեն ուտիբին, ինչ չուտեն
պապսին:

Իրեր խարիբ վախումն խինբյն իկած ժողովուտ.
ված կրնեն, մեյն պակաս ի. թափալ ի իլե, չի
կառցե ուր կյախին խաանի: Խառնբ էյ մեյ խու-
կյու խաթրին խո ուրանց ժողով չե՛ն թոգնե մնա.
ժողով կանեն, պապս-չաղապ կրկրեն, ժամուց
կրնեն այսու՝ թափալ կրխանի, խաուց-փուց
կանի, կիմնա. որ ցորեն խաղն էյ են արե պապս,
կրխակառակվի կասի.—Ջնջե՛ր: Չեն ջնջե: Թափալ
մեյ խաու վիծկի կրճարի, եզներ կրծի, կրբչի մեյ
ծովուն. մանճ կրպոնի ծեռ, եզներ յողալով կեր-
բան, ինբյրն ծով կվարի:

Էստ ոլյան տիսնույներ կրուան, կասեն.—
Թափալ վարթապետ, արե, արե, ցորեն խաղ չենք
անե պապս, այու մեյնից արթար ևս:

Թափալ վարթապետի սաղաղեն ի, որ ցորեն
խաղ պապս չեն արե:

«Թափալ վարթապետի» մարդասիրական ու ար-

կարացի վտրմունքի մասին ընդունել էլ դիտարկել և պատճառներին հասցրել ձեռք վերցնելով, երկինք նայելով, թթուփալ վարժապատի» հասցեներ կրկնում էին:

—Տեր, տյու խաղար տիր, խաղար օղորմութեն անես թոփալ վարժապատի խուկյուն:

ՇԱՆ ՓՐԿԱՍԾ ՑՈՐԵՆ ԽԱՇԿ

Մեղնից առաձ արթրոց թարեխն ի իլև: Ասպած հիսանի տեմ՝ շատ օղորմած ի իլև: Տիսեր ի որ հիսանի խամար հմեն պյանից կյլխովոր ուտելիք ցորեն խացն ի, պոնե ցորենի կյլխու վրեն յոթ խաշի ի տնդե: Ասեր ի.—Ես ըսկուն կտենեմ, որ տյուք ծեր մեյ ցանածից խարիր քյադեք, որ մեյ-մեկելու խացին բախլութեն շանեք: Էար հալա խերիք չէր, ալուրն էլ մաղած-շարմրղած երկնուց թափեր ի ցած: Ասեր ի.—Ծե ինչկանդար լաղրմ ի՝ վերցուցեք, մնացած ավիլեք, տվեք պատերի աակ. չկոխկոճեք:

Մեկ օր մեյ ճժի փոր կըքշի վրեն, մեր կիրիշկա դեսա-դենա, կախնա մարթ-մուրթ չկա, ծեռ կրթալի մեյ լրալ ալուր կվերուցի, ճժի իաեկ կըսրպի: Ըիժ կճվա, կասի.—Յաման, էսր ինչ պաղ պյան ի:

Մեր կիրիշկա, որ ինչ: Արար-աշխրրքի ալրուներ ըիթուն պաղիր են, տաոցիր են պաղ ծյուն:

Ասպած կասի.— Էսր հալա ալուրն էր, ես ցորենն էլ պիտի կարցուցեմ հիսանի կյլխուն: Թո ըստուց դեն կորեկ ուան, որ ցորենի կաղր իմնան:

Կերթա ցորենի առա, տանակ կըքյաշի, ժուռ խաշկեր ցածից վիրե կրփոթի, կթափի կյեաին: Շուն էն թարաֆեն կվաղի, վիրիվի խաշկ պենով կպոնի, կիրիշկա աստրծու իրես: Ասարծու աիժաղ կուկյա վեր շան, էար մեյ խաշկ կթողնի շան պենի մեյ:

Էտր մեյ խաշկն ի որ մնացե աշխրրքի իրես, էն էլ շան սաղաղեն ի,—ասում էին պամոդները,—շան փայ-պաժինն ի որ մենք կուտենք:

Շունը հողի շունի, որ նրան ողորմի տային: Սակայն հաց թխելիս, ամենաառաշին հացը շան առաջ դցելու սովորույթը խախտելը համարվում էր տննեքելի մեղք:

ՇՄԵՆ ՄԱՐԹ ՈՒՐ ԿԸՍՄԱԹԻ ՏԵՐՆ Ի

Կրլնի՝ չի ըլնե մեկ կոնախասեր մարթ կրլնի, համա շատ էլ ախբատ կրլնի: Օրական-օրական ինչկանդար ալատում անի, շատ վասակի, քիչ վասակի, ուր կըսմըթից փողոքավոր չի ըլնե,

հյա կասի.—Փառք քյե, Տեր, իմ էսա խալալ վաստակ խարամ բողաղ շրմտուցես:

Օրում էլ մեկ ճոշ առաի մոտով կընցնի. կտիսնա կյեաին ինդյուկ էրկու ցորեն խաշկ մեյ մեկու կյլխով օղլում կուտան: Մեյն կասի.—Պարեկ, արեվելքի թաքավոր էն մեկելն էլ կասի.—Պարով-պարով արեվմուտքի թաքավոր:

Էտր մարդն էլ, էտա կյեաին ինդուկ խաշկ կըվերուցի՝ կտնի ուր ծոց, կպիրի ուր տուն, կասի.—Վալլահի, ես էսա խաշկեր պիտի պախեմ շուր աիսնամ ինչ կրլնի.—Մոցից կրիսնի կտնի թաքի կյլոխ:

Արփ-Սարկրսի պաղսի ուրպաթ օր, կնիկ կընի թաքից ցորեն կխանի, որ աղանձ անի, սրփ Սարկսի փոխինդ շինի, աշկ կինի էտա խաշկերաց, կվերուցի ուր ափի մեյ կտորրի, կխառնի մեյ աղլնձտցուին՝ կթալի պովի մեյ: Տյուսն էլ մեյ պուլք ի, որ ասպած աղատի: Մարթն ի, տան տուռ կպանա, որ էրթա տուս, մեկ էլ էն կախնա, որ ուր աան աշու, ծախու թարաֆեն էրկու ծնակուլ ճամխորթ կրկայնեն մեյ մեկու տիմաց, մեյ մեկու կյլխով օղլում կուտան: Էտա օղլումն էլ էն խաշկերաց տված օղլումի պես կրլնի էտա ճամխորդներ, որ ուրան կտիսնան, կասեն.—Մարթ աստրծու, զատու աեղաց ճամխորդ ենք, մե էսա նեղ օր սթար արա, շուր էսա զուլում պուլքն ընցնի՝ մեր ճամբախ պոնենք:

Էաա մարթն էլ ծեռ կտնի վեր ուր սոսին, պարեկ կտնի, տառնա կասի.—Արեվելքի-արեվմուտքի տեր-թաքավորներ, իմ տուն ծե դյորա չի, համա դարար չկա, էս օրվան ծեր կամաթն իմ աանն էր, մտեք՝ աայցեք, ասարծու ավածից էլ սեղան պանամ, ուտենք-խմենք, փառք ստնք ասածուն, վասալամ:

Էսա կոնախներ կիրիշկեն մեյ-մեկու իրես, մեկն կասի.—Դողրուն ասա, ալու թաքավոր ես: Կասի.—Խա, վալլահի, ես արեվելքի թաքավորն եմ, տյու վո՞վ ես:—Էն մեկելն էլ կասի.—Ես էլ արեվմուտքի թաքավորն եմ:

Աորա, էտա մարդուն կասեն.—Ախպեր, արե տյու էլ դողրուն ասա, ալու որտեղից կիտցար, որ մենք թաքավոր ենք: Զունքի, կասեն, մենք էսա յոթ տարի ի ինչ աղբրաի կրլուլ մտած աշխարք կան կուկյանք. մեյ մարթ չի իմցե որ մենք թաքավոր ենք:

Էաա մարթ կասի.—Մեր մեյ-մեկու կյլոխ տալու թախկին. իմ կոնդած խաշկերաց՝ աղլնձված խաան, մեյ փոխրնդին կդրուցեն. մեյն կասի.—Կըսմաթ էլա արեվելքի-արեվմուտքի թաքավորներաց: Մեյն էլ կասի.—Էսա յոթ տարի

ի թաքավորութեն չեն արեւ, խալալ մարթ են: Որ շիկ չէր խալատաւ, ականս տրեք սրփ-Սարկրսւմ փոխընդի վրեն:

Թաքավորներ ականս կտնեն վեր փոխընդի աղորթմանց փոխընդից բարակնա ծեն կուկյաւ: Էստ արեւելքի-արեւմուտքի թաքավորներաց մատններին՝ մեյ-մեկ տողալրտե մատնիկ կրնի, թաքավորական նշանն էլ վրէժերու Կիսանեն էստ մաարնկներ կուտան էստ մարթուն, կասեն՝—էստ մաարնկներ առ, արեւ մեր թաքավորական խալի-նի վրեն կայնի, աչկա ինչ կտրի, ինչ չափ ուղես՝ ոսկի, ակունք վերդու պէ:

Էտա մարթ կասի.—Ախպէ՛ր, թաքավորական խալիւնախանի մեկ խալալ սալրանք որսեղի՛ց ոլիաի ընի, որ ես իմ խալալ ոնջրարութեն թող-նեմ ինեմ թաքավորական խալիւնի իանանց: Բե սր կուտար էստ պողպարտե մատնկներ սովեք, պող-պարտ խալալ պան ի, համ էլ իմ կումաթն ի էսով պեն ես իմ կումաթին:

ԿՅՈՌՏԱՆ, ՔՅԱՐԱՐ

Կրնեն չեն ընի՝ մեյ տնող-ընող կիսուր, էնան մեյ թմախքար խարս կրնեն: Կիսուր որ կրպատվրես, աչկերն էլ կկուրնան, տան շերեփ կրնցնի խարսի ծեռ: Մեկ օր էտր աուն միս-մորթ կանեն, կիսուր կասի.—Խարսա՛, ի՛մ ախիկ, վա-զուց ի սիրտքս բյարար կուզի, ասպած ախպեր-ներաւ պայշիս, մեյ խաա բյարար արա:

Խարս իրկան հախուն չի իշխնաւ կիսուր իար-րից տոյու կաւ, համա միսն էլ կսփսոսա. կէրթա հաովից մեյ քանի խաա կյոռտ կպոնի, կպիրի եզանի շիշ, կիսորովի՝ կպիրի կրտնի կիսուր առա՛ւ:

Կոր կիսուրն ի՛ իշտախով կուտի, կպոնի, խարսին կասի.— Խարսա, րսկուն սրոտով կիրա, ասպած պիրի բյու առա՛ւ:

Ժուկրմ կրնցնի Կիսուր կմենի: Խարս կր-տառնա կիսուր, կրպատվնա, պիրն էլ կկուրնա: Որերից մեկ օր ինոր սիրտն էլ բյարար կուզի. ինքն էլ ուր խարսից բյարար կուզի: Խարս շտար՝ մ կվապի կասարիանեն, մեյ շարեք ոչխորի միս կաու-նի, կպիրի մեյ շիշ հին բյարար կանի կպիրի որ տրնի կիսուր առա՛ւ, կտիսնա ի՛նչ, շշի վրեն բիթուն բյարարաւիշ կյոռա են: Էտրանք կր-թավի շան տառ՛, նոր կանի Կանի, կրպոնի՝ էլմ էլ էար մսեր վեր շշին կրտառնան կյոռա: Լարսկնա կրնի, շուր խարսի առած մեյ շարեք ոչխորի միս կպոնի:

Կիսուր կասի.—Խարսե, եփվանից ի բյարրի

անու: Խառն իսկիր ես աուն, սիրտքս թուլցավ. ե՛փ կուտաւ ուտեմ:

Խարս կույա. յաշով կասի.—Իմ խաթուն կիսուր. չեմ կիտի ասածու առա՛ւ ին՝ սեղք եմ կյոռծե. Էսօր ասածու անեծքն ի՛նչ ի վեր ձիկ. կես շարեք միս արիցի բյարար. հա՛ ես արիցի. հա՛ ասպածային անեծքն ի՛նչ վրես՝ բյարար-լամիշ մսեր ասոցան կյոռտ:

Կիսուր կասի.—Խարսե՛, բալամ, էտր ոչ թե բյու մեղքն ի. իմ մեղքն ի, ասպած թփեց իմ իրես, իմ արած կյոռտան բյարարն էկավ իմ առա՛ւ: Պե. րստեղ, պե, պե ուտեմ, ասպած բտրսկնա ի կամեցե:

Էտօրեն դես, մեյ մեկելու անիծելիս կասեն.— Բյու արած կյոռտան բյարար տառնա, կյա բյու տառնա:

ՀԻՍԱՆԻ ՈՒՄԱՐԸ

Ասպած, որ մարթ արարածին, ըիթուն ինրս-ջինրս րստեղծիր էր. պրոծել, սորա էլ միտք արեց. ասաց.—Արե իառնց հմեն մեկին ուր դյորա էլ ումրր կրտրեմ: Հմենից առա՛ւ կանչեց մարթ-արարածին, հիսուն տարվան ումրր տվեց ծեռ. ասաց.—Արե, էտր բյու աշխարային փայ-լումինն ի: Հիսուն ասրի իմ րստեղծած աշխար վայելի. սորա՛ խեղճիտ աուր Կյապրել խիշտրի ծեռ: Լարթ արարածն ասաց.—Տե՛ր, շտու քիշ ես տվե: Հիսուն ասրին ի՛նչ պյան ի, որ այու տվեր ես ձիկ: Հիսուն տարի կյիշեր-ցերեկ սյասեմ, ցորով-ջուրով ձիկ իսմար տուն-տեղ, մալ-մուլք, բաղ-բաղալ զրրստեմ, ասպ իմ զրրստաներաց խամ շառած՝ էրթամ-մսնեմ խոզի աա՛լ: Ք՛իշ ես արե իմ ումրր, ք՛իշ:

Ասպածն ասաց.—Որ ձիկ մնա, հիսուն ասրին բոլ-բոլ ի: Համա որ ձիկ չես ավատաւ, այու կիտես:

Աորա, կանչեց շան, ասաց.—Ա՛յ շուն, ես բյե եոսուն տարվան ումրր եմ տվե, առ կրնա, հիսանի սուան մոտ ապրի: Շունն ասաց.—Տեք սուտված, եոսուն տարի կապ վզիս, մարթու սուտան վրեն կայնեմ, տիմանալ կրնի: Տրսնր-խինդ ասրին ետ առ, տրսնրխինդ ասրին թող. էար էլ հալա շաս ի:

Ասպած ասաց.—Աղեկ, արսնրխինդ տարին բյու ումրրից կրտրիցի: Այ, մարթ-արարած.— ասաց մարթուն,—կույե՛ս էսր շան ավելի ումրր ավելցուցեմ վեր բյու ումրրին:

Մարթ արարածն ասաց.—Կույեմ, կույեմ: Ասպածն էլ ասաց.—Դե առ:

Ասպած կանչեց իշուն, ասաց.—էշ. ես բյե

եռսուն տարվա ումրոր եմ տվեմ, առ կրնտ մարթ-
արարածի մոռ, ինոր շինած կյոմի մեշն ապրի,
ինոր տված ուտելիք կեմ, ինոր տրած պեռ կրրի,
չոր օրը քյու մախուն: էշն ասաց.— Ա՛յ ասպած,
քյու խիղճն ին՛չ ի, եռսուն տարի, որ ես սաղ
մնամ, պեռ կրրեմ, էլ մեշ՛կ կրտիմանա. աղա-
ճանքյ-պաղատանքյ կանեմ՝ ումրորիս կեսն ետ առ:
Ասպած ասաց.— Աղեկ, տրսնրխինդ տարի ապրի:
Ետ կառնեմ: Կրնա, տրսնրխինդ տարի ապրի:

Մարթ-արարածին էլ խառցուց-ասաց.— Կու-
ղե՛ս իշուց կրտրածս ումրոր տրնեմ վեր քյու
ումրորին: Մարթ-արարածն ասաց.— Տո՛ւր, տո՛ւր,
իտորով կրնի ութսուն տարի: Ութսուն տարին ի՛նչ
չտտ ումրոր ի, որ շուղեմ, հալա քիչ ի, շատ չի:

Ասպած իշու ումրորի կեսն էլ տվեց մարթ-
արարածին: Ատրա կանչեց մեյմունին, ասաց.—
Շանն էլ, իշուն էլ տրիցի մարթ-արարածի կող-
քին, տեսա որ ինորից ըսկուն վախեցան, որ
ուրենց ումրորներաց կես վիրուցին: Ես քյե՛
մարթ-արարածից դատ, մոշեյթերաց մեշ կրտնեմ,
առ էսր եռսուն տարվան ումրոր, կրնա քյե խա-
մար էն ծառից՝ էն ծուռ թրովրոռ, սլրտղներ կե,
քյե խամար ումրոր արա:

Մեյմունն ասաց.— Ա՛յ ըստեղծող տեր, քյանի
որ վերճր մախն ես տրեմ, էլ ընչի՛ եռսուն տարի՛.
էս ծառից եմ ծառ թրոնեմ, ինչ ի, ինչ ի մեքի:
ավելի պտուղ ուտեմ. ինչ կըլնի իմ ումրորի կես
կրարի, թալ վեր մարթ-արարածի ումրորին:

Ասպածն ասաց.— Քյու ումրորի կես կրկտրեմ,
համա չեմ իտս մարթ-արարածին: Զաթի շան,
իշու դեն թալածներ վերուցեր ի, խերիք ի, թո
ութսուն տարի ապրի խոկյին տա ձիկ:

Մարթ լրտավ, ասավ.— Տե՛ր, էտր մեյմունի
տվել ումրորն էլ ավրցու վեր իմ ումրորին:

Ասպածն ասաց.— Ա՛յ մարթ-արարած, ախր
մեղք ես, ըտրսկրնեմ ումրոր տանել կրնի՛:

Մարթ-արարածն ասաց.— Ես կանամ տանեմ,
մենակ թե այու տուր:

Ասպածն էլ ասաց.— Դե տյու կիտես, կրնտ
հիսուն տարի աղրի հիսանի պես, տրսնրխինդ
ստորի՝ տրոռն շան պես, արսնրխինդ տարի աախ
իշու պես, տրսնրխինդ ստարի էլ ապրի խալիվոր
մեյմունի պես:

Մարթ-արարած էկավ աջխարք, հիսուն տարի
սաղ-սալամաթ ապրեց, տաանց, պյանեց, մալ-
մուլքյ դրրոստեց, էլսով ճիծ-պրծի տեր, ինոնց
էլ պյախեց-շախեց, ըաղ-ըաղչա էլ տրեց: Հիսուն
տարին որ թրմրմավ, էկավ ջան ումրորի օրեր:
Մարթ-արարածի թրմախ շատացավ, խոկյին

կապվավ ուր ունեցվածքյին, էլ ուր տրոնեն շու-
րեց դատտնալ:

Ընցավ շան ումրորի տարիներն էլ. խասան
ստիա իշու տարիյթեր: Խեղճացավ. յավաշ-յավաշ
կուղում կտտրվավ, մեշկ ծրովավ, համա քյամ-
կից պեռ պակաս չէլավ:

Խասավ մեյմունի դեն թալած խալիվորութնի
տարիթերաց. ատրմներ թախան, աշկի լոս քյաղ-
վավ, թրովրոռութեն կուրիսցուց, ծեռքերաց
մտտներ՝ քեթր-մեթրվտն, օր-օրին կերպարան-
ից էլ ինգավ, ըսկուն որ քյուլֆրթի ջրհեղներ
մոտեն կրպրղվին:

Մարթ-արարած նոր ֆայմեց, որ աստրծու
տված հիսուն տարվան ումրոր ըու-ըու էր: Էսր՝
շան, իշու, մայմունի դեն թալած ումրորեր որ
վիրուց, էտրանք ըիթուն ասպածային անեծք ին,
որ վրեեն առեց: Համա էլ ֆայդեն ինչ էր:

Ուր ծակաշկութենն էր, ղինքն էլ՝ շուր կյալոց
տատասաան պիտի քյաշի:

ԼԵԳԵՆԴԵՆՐ ԱՐՃԱԿԻ ԼՃԻ ՄԱՍԻՆ

Արճակի լճի մասին ըաղմաթիվ լեգենդներ
կային: Լեգենդների արմատները հասնում էին
հեթանոսական հավատալիքներին և ամուր տեղ
էին դրավել ոչ միայն հին, ընդհանրապես սրտերում,
այլև զավառի նորեկ, այլաղղի (քուրդ, եղիդի,
ասորի, շերքեղ) ժողովուրդների հողիններում:

Լեգենդներից ամենաակնառուն այն էր, որ
«Առճակու ծովում» ապրում են մի հրեղեն սղա-
մարդ, մի հրեղեն կին և մի հրեղեն ձի: Նույնիսկ
հավաասացողներ կային, որ հրեղեն ձիու խրխիւնջը
«շատ-շատերը լսել են»: Հրեղեն ձիուն «տեսնող-
ներ էլ էին եղել»: Սակայն հրեղեն մարդուն ու
հրեղեն կնոջը «տեսնողներ» չէին եղել, ըսյց այդ
հանգամանքը մաղաչափ սնղամ չէր խախտել
հավասար նրանց ղոյության նկատմամբ:

Մյուս սիրված լեգենդը կապված էր տրե-
մայան մարդաղետնում դտնվող մի հորդաուատ
աղբյուրի հետ: Աղբյուրը Արճակ ղյուղին մո-
տիկ էր, ու ջուրը հոսում էր դեպի լիճն ու ներ-
ծծվում լճափնյա եղեպնաուտ ճտհնուտում: Արճակ
գյուղի ընակիչները այդ աղբյուրից էին տանում
իրենց խմելու ջուրը:

Արճակի հիշյալ աղբյուրը հոշակված էր,
սրպես «սիրո աղբյուր»: Այն համոզումը կար, որ
«Առճակու ծովում» հրեղեն հարսը այդ աղբյուրում
լողանում է, որ այդ ջուրը խմողը անարատ սիրով

էրորոքում, որ «Առնակու ճուր խմողի» ձայնը
«անուշ» կլինի. Երգը՝ դուրսող:

Որպես ընդի տրամակցի, ստորև բերում եմ
սերնդիդ սերունդ անցած ասացվածքներից մի
քանիսը, որոնք առնչվում են Արնակի լին, նրա-
նում տարույ հրեղեններին ու Արնակի աղբյուրին:

Ահա դրանք.

Արար-աշխրթի ծովերուց մեջ, մենակ մեր
ծովու մեջն է, որ խրեղեններ կան. մեյն՝ մեյ ջրհե-
ջիվան մարթի, մեյն՝ ուր կնիկ, մեյն էլ ուրանց
ձին (ձին)՝ Աստու խրամանքով ինոնց նյա հավ-
րնալ կա, նյա պատվիրնալ կա, նյա էլ՝ մախ:

Խեղ ու լուսնակ պայտ (լուսապայտ) կապի,
մեր ծովու խրեղեն կրնի սյուս, օցերաց պրներ
կը կտկրոնի. Մեր ծովու խրեղեն որ չրներ, մկա
աշխարհ օցերով լրցվեր էր:

Մեր ծովու խրեղեն խապար տարին մեյ տիր
ծովու աիս սասա էկած խողածին կրնդան կը
պոնի, խեղ կը խառնվի, որ աշխրթի մեջ ուր
նմանակ խրեղեն ժառանք, թույնի, համա մեր-
մեղապորներ կրխափանեն:

Ինչ միտթ էլ լինի հիսան-օղին, որ մեր ծովու
խրեղենին սասա կյա, խրեղեն ինոր մեյ սուփ
շնոյր կուտա: Համա աշխրթի մեղաց, խաղար
տարին մեյ տիր էլ, մարթ ինոր սասա չի կյա:

Մեր ծովու խրեղեն կնդյան հայտի վրեն
վառման աստղ կա:

Տարին մեյ տիր, մեր ծովու խրեղեն կնիկ,
կիշրով կուկյա մեյ մեր ախորին կրողկնա, համա
ինքն հիսանի աշկին չի Լրելա: Մենայ մեյ տիր
մեր Աստարածնա առնին (առաջին) վանախերն
էր տիսն՝ մեր ախորի մեջ լողկնալուն: Լուսնայ
կիշեր էր իլն, խեղ ուր վանախոր շուրջ ախեր էր,
վախի էր մտիր էր կամշրնոց (կեղնուտ):

Մեր ծովու խրեղեններուց վրեն խաշ խանե-
լու, յան թե չէ՝ «Քրիստոս քն խափանյա» ասելու
իրավունք չկա, չումբի ինոնք շարք-շարոց չեն:

Ահամա-մթու խեղ, մեր ծովու խրեղեն ծին
ծովուց կրթոնի ալուս, մեջ կամշներաց տոճիկ
կուտա, կիրիշկի ղեխ Երկինք, կիրիւնջա, պարի
լուսուն օղում (ուղուն) կուտա: Համա խեղ ուր
հիսանի շուր Լրելա, մեյ լոնքով ուրան կրթալի
ծով:

Մեր ծովու խրեղեն ծինու կալին սեթլու
առծթի պեւ կրփեյրկաս:

Մեր ծովու խրեղեն ծին. կյախ-կյախ ժամա-
նակ առ ժամանակ, մեր կյանքի դուրմբարներաց
աշկին կերեա. Լուր ախուն ինոնք կրթոնեն կը-
տառնան ետ:

Մեր ծովու խրեղեն ծինու խրխնոց, խաղար-
խաղար խաշ, առնիկ ուրանց ակրնոգ կրսեն:
Լուր ծին մարթու ծննով կրկանի՝ օղ-չում օղ-
չին...

Մեր ծովու ճուր աստծուց օխնուկ է. ինոր
մեջ չրոնկ մեղք է:

Մեր ծովու մեջ անխորաակում ժամ (կեղե-
ցի) կա, ինոր «քամարախ րլնես» ասել մեղք է:

Մեր ծով՝ արար-աշխրթի ծովերաց ծնող
մերն է, ինոր մեջտեղ անտակ ախորու կա.
արար-աշխրթի ծովերաց մեջ կերթա Լուր ախորի
նրից:

Մեր ծովու վրեն գյամի (նալ) չի պյանն.
ինոր մեջտեղ անտակ պրառա կա:

Մեր ծովու մեջ սթխով (հավատով) լողկցո-
ղի ջանի վրեն քոս-քոն չի պյանն:

Առնակու ախորի ճուր խմող վեր Առնակու
կրնի սիրուանու Յան Առնակուց չի դատանա. յան
չէ, չուր ուր մախու օր Առնակու խաց-ճուր չի
մոռնա:

Վանի շրջակա զավառների հայ դյուղացի-
ների խոսակցության մեջ կալին նաև համեմա-
տություններ: Մեկը Երդում էր: Երդոդի և՛ ձայնն
էր ըղցրալուր, և՛ Երդն էր հուղիչ: Գովում էին՝
«Այ օղուլ, այու Լուր ո՞ր տեղաց ճուր կս խմե,
խո Առնակու ախորի ական ոասա չնա իկէ»:

Կամ էլ թե՛ «Լուր Ինչ անուշ ծենի տեր ես,
ասես թե Առնակու ճուր խմած րլնես»:

Մի ազգկա կամ հարսի պեղեղկությունն էին
դովարանում «Խորոտ մերյ ասե. — ասում էին. —
Առնակու ծովու խրեղենի կտոր ասերյ»:

Մեկը սիրահարված էր, անհուսալի. սակայն
խորունկ և այդ սիրով դարմանք էր պատճառում
շրջապատին: «Ախար, Լուր սերչի, — ասում էին. —
Լուր Առնակու ախորի մեջն է լողկողը»: Կամ թե՛
«Լուր Առնակու ախորի ճուր է խմես»:

Գովում էին մի ղեկեղիկ, դիպական նժույգ՝
«Մի միք ասե, Առնակու ծովու խրեղեն ծի ասերյ»: